

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Chiny i Indie - między współpracą a rywalizacją

Author: Tomasz Okraska

Citation style: Okraska Tomasz. (2020). Chiny i Indie - między współpracą a rywalizacją. W: T. Kubin, J. Łapaj-Kucharska, T. Okraska (red.), "Wokół teoretycznych i praktycznych aspektów stosunków międzynarodowych : księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Mieczysławowi Stolarczykowi" (S. 671-687). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Chiny i Indie – między współpracą a rywalizacją

Chińska Republika Ludowa i Republika Indii to dwa najważniejsze „mocarstwa wschodzące”, najludniejsze kraje świata, potęgi militarne i gospodarcze, a do tego wiekowe cywilizacje, które stały się państwami. Ich relacje stanowią złożony, wykraczający poza kontynent azjatycki kompleks współpracy oraz rywalizacji i stają się coraz bardziej istotne w kontekście przemian całego ładu międzynarodowego, a w szczególności przenoszenia najważniejszego ośrodka siły z Zachodu na Wschód. Celem niniejszego przeglądowego artykułu jest przeanalizowanie najważniejszych problemów w relacjach tych państw. Podstawowa teza brzmi następująco: elementów rywalizacji we wzajemnych stosunkach jest istotnie więcej aniżeli współpracy. Co więcej, trudno się spodziewać, że w krótkim, a nawet trochę dłuższym czasie sytuacja ta ulegnie zmianie. W dodatku z uwagi na znacząco niższy potencjał Republiki Indii w sferze gospodarczej oraz mniejszą aktywność na arenie międzynarodowej wykazywaną przez większość okresu pozimnowojennego, polityka tego państwa w Azji oraz na innych kontynentach miała najczęściej charakter reaktywny wobec działań ChRL. W dobie rządów Narendry Modiego sytuacja ta wydaje się jednak zmieniać.

W rozpatrywaniu historii stosunków indyjsko-chińskich mniejszą wagę należy przywiązywać do relacji międzypaństwowych, skupiając się raczej na oddziaływaniach o charakterze międzykulturowym liczących sobie przeszło dwa tysiące lat. Tak chińska, jak i indyjska cywilizacja wypracowały niezwykle bogaty dorobek – mimo dzielącego je dystansu geograficznego czerpały od siebie w zakresie kultury materialnej i niematerialnej. Co ciekawe, mimo że to chińska kultura cieszy się zasłużoną sławą istotnie oddziaływującą na okoliczne terytoria, to w tym przy-

padku najważniejszy przejaw dwustronnych kontaktów swój początek wziął z subkontynentu indyjskiego. Napływ buddyzmu w I wieku n.e. oraz związanej z nim kultury do cesarstwa Chin sprawił, że to Indie nazywane były wówczas przez Chińczyków „Państwem Środka” w uznaniu dla ich dorobku cywilizacyjnego¹.

Konflikty zbrojne między organizmami państwowymi funkcjonującymi w granicach dzisiejszych Indii i Chin były relatywnie rzadkie i nie niosły ze sobą istotnych skutków dla obu stron². Wpływ na tę sytuację miało istnienie naturalnej bariery w postaci łańcucha Himalajów oraz obszaru buforowego – Tybetu, który czasem znajdował się w granicach bądź pod kontrolą Państwa Środka, ale nie stanowiło to zagrożenia dla Indii. Ten stan rzeczy, a także antykolonialne nastawienie i wspólna sympatia dla Związku Radzieckiego sprawiły, że nowo powstałe w końcu lat 40. XX wieku państwa w postaci Republiki Indii i Chińskiej Republiki Ludowej w pierwszych latach wzajemnych kontaktów były skłonne w większym stopniu współpracować aniżeli rywalizować, zarówno na polu bilateralnym, jak i multilateralnym³.

Popularne hasło *Hindi Chini Bhai Bhai* (Indusi i Chińczycy są braćmi) odeszło jednak w niepamięć, gdy w drugiej połowie lat 50. obie strony w coraz większym stopniu eksponowały różnice interesów – najistotniejszym problemem we wzajemnych relacjach był spór terytorialny, związany w szczególności z północno-wschodnim i północno-zachodnim sektorem granicznym. Problem granicy uwarunkowany był po części czynnikami historycznymi, tzn. terytorialnymi niejasnościami stanowiącymi pozostałość po rywalizacji brytyjsko-rosyjskiej w Azji Centralnej na przełomie XIX i XX wieku, w której w pewnym momencie istotnym celem stał się również Tybet – Brytyjczycy zdołali wymusić na tybetańskich władzach pewne koncesje terytorialne, które słaby wówczas rząd w Pekinie wprowadzić przyjął do wiadomości, ale nigdy ich formalnie nie zaakceptował⁴.

Rosnące napięcie na tle sporów terytorialnych doprowadziło ostatecznie do wojny granicznej w 1962 roku. Choć była ona relatywnie krótka i nie pociągnęła za sobą wielu ofiar, to jej konsekwencje okazały się bardzo znaczące. Zwycięzcą konfliktu były Chiny, które dzięki temu potwierdziły swoją suwerenność nad spornym obszarem Aksai Chin. Indie zostały upokorzone, a obszar Arunachal Pradesh zdołały zachować

1 M. MALIK: *China and India. Great Power Rivals*. London 2011, s. 12.

2 H. KISSINGER: *O Chinach*. Tłum. M. PALEJ. Wołowiec 2014, s. 17.

3 B. WYKA: *Od Hindi-Chini bhai bhai do wojny granicznej: u źródeł konfliktu indyjsko-chińskiego*. W: *Współczesny Daleki Wschód w stosunkach międzynarodowych – rywalizacja i mocarstwowość*. Red. D.K. GEMECHU. Olsztyn 2008, s. 264–265.

4 M. LEŚNIEWSKI: *Konflikt w cieniu Himalajów. Wojna indyjsko-chińska (1962)*. W: *Zarys dziejów Afryki i Azji. Historia konfliktów*. Red. A. BARTNICKI. Warszawa 2000, s. 392.

tylko dlatego, że niedługo po wojnie żołnierze Chińskiej Armii Ludowo-Wyzwoleńczej się z niego wycofali.

Skutkiem wojny była trwająca przez kolejne dekady wrogość między oboma państwami, potęgowana dodatkowo indyjskim wsparciem dla sprawy uchodźców tybetańskich na czele z Dalajlamą, bilateralną rywalizacją o wpływy na obszarze Azji Południowej oraz relacją między Nowym Delhi a Pekinem, przybierającą formę rywalizacji supermocarstw, w której indyjską stronę wspierał Związek Radziecki, zaś z chińską od początku lat 70. XX wieku sympatyzowały Stany Zjednoczone.

Stosunki indyjsko-chińskie zaczęły stopniowo poprawiać się od 1976 roku, to jest w dobie generalnych przemian w polityce Chińskiej Republiki Ludowej uwarunkowanych szczególnie przejęciem władzy dwa lata później przez Deng Xiaopinga. Impet poprawie relacji nadała wizyta premiera Rajiva Gandhiego w ChRL w 1988 roku, zaś trzy lata później odwilży we wzajemnych stosunkach w większym stopniu zaczęły sprzyjać przemiany globalnego systemu międzynarodowego związane z zakończeniem zimnej wojny i rozpadem Związku Radzieckiego.

Najistotniejsze obszary współpracy chińsko-indyjskiej w okresie pozimnowojennym

Kluczowym obszarem stosunków między Indiami a Chinami w aspekcie kooperacji jest gospodarka. Reformy wolnorynkowe rozpoczęte w Indiach oraz kontynuowane w Chinach na początku lat 90. pozytywnie wpłynęły na rozwój gospodarczy obu państw, co w kolejnych latach znajdowało odzwierciedlenie w rosnących wskaźnikach wymiany handlowej i współpracy inwestycyjnej, obrazując zakres dwustronnej kooperacji (tabela 1).

TABELA 1. Wymiana handlowa między Chińską Republiką Ludową a Republiką Indii w latach 1987–2017 (w mld USD)

Rok	Całkowita wartość wymiany	Eksport z Chin do Indii	Eksport z Indii do Chin
1987	0,10	0,08	0,01
1997	1,83	0,93	0,89
2007	38,70	24,00	14,70
2017	84,40	68,10	16,30

ŹRÓDŁO: Opracowanie własne na podstawie: JINGDONG YUAN: *Sino-Indian Economic Ties since 1988: Progress, Problems, and Prospects for Future Development*. "Journal of Current Chinese Affairs" 2016, Vol. 3 (45) oraz oficjalnych danych Republiki Indii i Chińskiej Republiki Ludowej.

Analizując dane dotyczące bilateralnej wymiany handlowej w latach 1987–2017, rzuca się w oczy przede wszystkim olbrzymi jej wzrost. Gdy pod koniec lat 80. XX wieku nie przekraczała ona 100 mln USD, 30 lat później wolumen wyniósł aż 84,4 mld USD. Co więcej, najwyższy, ponad dwukrotny wzrost nastąpił w ostatniej dekadzie, co daje nadzieję na dalszy rozwój współpracy.

Problemem pozostaje wszakże duża nierównowaga w bilansie handlowym⁵. Wprawdzie przez lata rósł poziom eksportu w obu kierunkach, jednakże znacznie bardziej dynamiczny okazał się wzrost eksportu chińskich towarów do Indii niż odwrotnie. Warto nadmienić, że niekorzystna sytuacja Nowego Delhi w tym kontekście nie jest czymś unikalnym w skali globalnej w kontekście kontaktów handlowych z ChRL – przeciwnie, większość państw na świecie musi się zmagać z tym problemem. Ambicje indyjskie są jednak większe, stąd biorą się starania rządu Modiego, by wzmocnić sektor produkcyjny w kraju (m.in. w ramach agendy „Make in India”⁶), co z jednej strony umożliwi rozszerzenie zakresu indyjskiego eksportu, jak również pozwoli zredukować import chińskich towarów. Na razie jednak ChRL dysponuje znacznie większym potencjałem produkcyjnym cechującym się unikalną elastycznością – Chińczycy są w stanie produkować towary o różnej charakterystyce jakościowej, a co za tym idzie oferować je w szerokim zakresie cenowym. Przykładowo w Europie sprzedają zaawansowany sprzęt elektroniczny, chociażby nowoczesne telefony komórkowe, podczas gdy urządzenia te, przeznaczone na rynek afrykański, cechują się gorszą jakością, ale też niższą ceną, która pozwala mieszkańcom Afryki realnie myśleć o możliwości ich zakupu.

W ekonomicznych relacjach chińsko-indyjskich warto ponadto podkreślić wzrost wzajemnych inwestycji, jakkolwiek nie osiągnął on do tej pory poziomu satysfakcjonującego dla obu stron. Tak jak w przypadku handlu, również w sferze inwestycji to Chiny są stroną dominującą⁷.

Współpraca ekonomiczna między Chinami a Indiami ma również aspekt multilateralny. Oba państwa starają się zdobyć większe wpływy w istniejących organizacjach międzynarodowych o profilu gospodarczym, takich jak Międzynarodowy Fundusz Walutowy czy Bank Światowy. Ponadto Pekin i Nowe Delhi współpracują w ramach grupy BRICS (wraz z Brazylią, Rosją i Republiką Południowej Afryki). Ma ona

---

5 J.M. SMITH: *Cold Peace. China-India Rivalry in the Twenty-First Century*. Lanham, Plymouth 2014, s. 209–210.

6 Zob. A. KRISHNAN: *Make in India Fails to Quench Nation's Dependence on Made in China Foods*. <https://www.indiatoday.in/india/story/make-in-india-fails-to-quench-nation-s-dependence-on-made-in-china-goods-1188790-2018-03-14> [data dostępu: 30.08.2019].

7 S. ARUN: *India Seeks More Chinese Investment*. <http://www.thehindu.com/business/Economy/india-seeks-chinese-investments/article19651557.ece> [data dostępu: 30.08.2019].

charakter nieformalny, jednak pod jej auspicjami utworzony został Nowy Bank Rozwoju, który razem z powstałym z inicjatywy ChRL Azjatyckim Bankiem Inwestycji Infrastrukturalnych (oba miały kapitał początkowy rządu 100 mld USD) tworzy załączek alternatywnego wobec stworzonego po II wojnie światowej pod kontrolą Zachodu systemu instytucji międzynarodowych⁸.

Ponadto Indie i Chiny zajmują podobne stanowisko w kwestii zmian klimatycznych, a w szczególności odpowiedzialności za nie, zarzucając USA i państwom Europy Zachodniej, że te najpierw same przez dziesięciolecia niszczyły środowisko, promując własny rozwój, a teraz nakazują innym krajom utrzymywanie dyscypliny w tym zakresie. Zarazem jednak warto podkreślić – świadomość, że dewastacja środowiska naturalnego doprowadzi w ostateczności do katastrofy gospodarczej i społecznej, jest coraz większa, zwłaszcza w ChRL.

Wiele elementów konstruktywnej współpracy indyjsko-chińskiej można dostrzec w relacjach społecznych. Stale poszerza się zakres wymiany naukowej, studenckiej czy turystycznej, jednakże w tym ostatnim przypadku wciąż pozostaje ona na niskim poziomie, biorąc pod uwagę populację obu państw i fakt, że coraz więcej Indusów i Chińczyków może sobie pozwolić na wyjazdy zagraniczne.

W aspekcie stosunków kulturalnych warto zaś odnotować pojawiające się w ostatnich latach inicjatywy skupione przede wszystkim wokół buddyzmu. W 2010 roku oddane zostało sanktuarium buddyjskie zbudowane przez Indie po zachodniej stronie Świątyni Białego Konia w Luoyang i poświęcone mieszkańcom Chin. Prezydent Indii Pratibha Patil wskazywała wówczas, że Luoyang jest powszechnie uważany za kolebkę chińskiej cywilizacji, zaś historycznie Świątynia Białego Konia symbolizuje mieszanie się indyjskiej i chińskiej kultury⁹. Rok później Chiny wsparły kwotą 1 mln USD budowę uniwersytetu w Nalandzie w indyjskim stanie Bihar, mając na uwadze ożywienie idei nauczania w tym miejscu. Pierwotna szkoła została założona w V wieku n.e. i funkcjonowała przez siedem stuleci przede wszystkim jako miejsce kształcenia buddyjskich mnichów z niemal całej Azji¹⁰. Ponadto warto wspomnieć o chińsko-indyjskich ko-

---

8 Zob. K. Lo: *How India Became China-Led Development Bank's Main Borrower*. <http://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/2129686/how-india-became-china-led-development-banks-main> [data dostępu: 30.08.2019].

9 V. SUBRAHMANYAN: *Pratibha Gifts Indian-Style Temple to the People of China*. <http://www.thehindu.com/news/international/Pratibha-gifts-Indian-style-temple-to-the-people-of-China/article16304440.ece> [data dostępu: 30.08.2019].

10 *China Donates one Million \$ for Nalanda University Revival*. http://economictimes.indiatimes.com/articleshow/10742865.cms?utm_source=contentofinterest&utm_medium=text&utm_campaign=cppst [data dostępu: 30.08.2019].

produkcjach filmowych, zainteresowaniu mieszkańców Państwa Środka kinem bollywoodzkim, a także praktykami jogicznymi i pokrewnymi.

Rozwój wzajemnych kontaktów społecznych mógłby napawać optymizmem, jednak przeczą temu wyniki badań percepcji społeczeństw ChRL i Indii przeprowadzone w latach 2005–2017 (tabela 2).

TABELA 2. Zmiany stosunku społeczeństwa indyjskiego względem Chińskiej Republiki Ludowej oraz społeczeństwa chińskiego względem Republiki Indii w latach 2005–2017

Rok	Indusi o przychylnym nastawieniu wobec Chin [%]	Chińczycy o przychylnym nastawieniu wobec Indii [%]
2005	56	58
2007	46	41
2010	34	32
2015	44	24
2017	26	26

ŹRÓDŁO: Opracowanie własne na podstawie badań Pew Research Center.

Wyniki sondaży wskazują na wzrost deficytu zaufania między społeczeństwami obu państw. Podczas gdy w pierwszych latach XXI wieku ponad połowa respondentów odnosiła się pozytywnie do sąsiedniego mocarstwa, to w 2017 roku czyniło tak już tylko około 1/4 badanych. Inne badania Pew Research Center pokazują, że bardzo znaczące zmiany zaszły zwłaszcza w percepcji ChRL przez społeczeństwo indyjskie. Indusi z dużą nieufnością podchodzą do wzrostu potęgi ekonomicznej i, szczególnie, militarnej Państwa Środka, jak również intensyfikacji relacji chińsko-pakistańskich. Sceptycznie odnoszą się także do chińskich roszczeń terytorialnych¹¹.

Przyczyn takich, a nie innych wyników sondaży wzajemnej percepcji należy szukać w narastającej rywalizacji dwustronnej po zimnej wojnie, którą można dostrzec w wielu wymiarach.

Najistotniejsze obszary rywalizacji chińsko-indyjskiej w okresie pozimnowojennym

Kluczowym czynnikiem rywalizacji między Indiami a Chinami w wymiarze stosunków bilateralnych pozostaje spór graniczny, którego

¹¹ Pew Research Center: *India and the World*. <http://www.pewglobal.org/2010/10/20/chapter-2-india-and-the-world/> [data dostępu: 30.08.2019].

genezy, jak wcześniej wspomniano, należy szukać jeszcze w XIX wieku, a w XX wieku w sposób szczególnie w reperkusjach wojny 1962 roku. Konflikt związany jest przede wszystkim z terytoriami Aksai Chin (obiekt pretensji indyjskich pod władaniem chińskim) i Arunachal Pradesh (stan Indii, do którego roszczenia zgłasza ChRL). Suwerenność ChRL nad Aksai Chin została potwierdzona w 1962 roku. Również wówczas oddziały chińskie zajęły Arunachal Pradesh, jednak po pewnym czasie wycofały się z tego terytorium.

W ubiegłych dekadach oba państwa podejmowały liczne wysiłki na rzecz rozwiązania sporu, a przynajmniej zmniejszenia napięcia na terytoriach przygranicznych, jednak należy skonstatować, że ilość nie przełożyła się na jakość – nie dokonano bowiem przełomu w żadnej z problematycznych kwestii. Co więcej, mimo podpisania w 1996 roku porozumienia o wojskowych środkach budowy zaufania wzdłuż Linii Rzeczywistej Kontroli, a także innych aktów dotyczących wzmiankowanego zagadnienia, wciąż regularnie dochodzi na terenach przygranicznych do sytuacji konfliktowych obejmujących m.in. niszczenie mienia przez żołnierzy obu państw oraz różnego rodzaju prowokacje.

W spór zaangażowane są również państwa trzecie. Właściwie każdy kraj, który leży w pobliżu granicy indyjsko-chińskiej, w ten czy inny sposób staje się obiektem zainteresowania Pekinu i Nowego Delhi we wzmiankowanym kontekście. Do pewnego momentu w największym stopniu dotyczyło to Pakistanu, z którym Indie i Chiny współdzieliły obszar Kaszmiru, jednak w 2017 roku oczy świata zostały zwrócone na Bhutan, niewielkie państwo-enklawę wciśnięte między terytoria potężnych sąsiadów. Bhutan w wymiarze militarnym pozostaje protektorem Nowego Delhi i gdy wojska chińskie wkroczyły na płaskowyż Doklam należący do terytorium bhutańskiego, Indie wysłały swoich żołnierzy w ramach kontrakcji. Przez 71 dni siły zbrojne obu stron stały w gotowości naprzeciw siebie, doszło nawet do „bitwy” na kamienie. Ostatecznie na początku września rządzący w Pekinie i Nowym Delhi obrali rozwiązanie kompromisowe¹².

Powiązana ze sporem granicznym kwestią jest stosunek Indii do problemu przynależności Tybetu. Chociaż formalnie Nowe Delhi nie podważa zwierzchności ChRL nad tym terytorium, to od 60 lat gości u siebie Dalajlamę oraz liczną diasporę tybetańską¹³. Problem Tybetu we wzajemnych relacjach ma również inny wymiar, łączący się z gospodarką

12 Zob. ZHOU Bo: *India is Running Out of Time in Doklam Dispute with China*. <http://www.scmp.com/comment/insight-opinion/article/2103850/india-running-out-time-doklam-dispute-china> [data dostępu: 30.08.2019].

13 C. RAJA MOHAN: *Samudra Manthan. Sino-Indian Rivalry in the Pacific*. Washington 2012, s. 20.

wodną. Na Wyżynie Tybetańskiej znajdują się bowiem źródła rzek, które przepływają następnie przez subkontynent indyjski – chodzi w szczególności o Brahmaputrę oraz Indus. Chiny, które cierpią na niedobór wody na własnym terytorium, w coraz szerszym zakresie przeprowadzają projekty hydrologiczne mające na celu pozostawienie większej części wód rzecznych po chińskiej stronie granicy, a co za tym idzie uszczuplenie zasobów państw sąsiadujących. Protestujące przeciw temu Indie napotykać dodatkową trudność, ponieważ Pekin stara się stworzyć koalicję z innymi zaangażowanymi w te konflikty krajami, np. z Bangladeszem, przez którego ziemie również przepływa Brahmaputra. Chińczycy zaferowali decydom w Dhace układ, dzięki któremu będą oni pełniejszymi beneficjentami wody pochodzącej ze wspomnianej rzeki, pod warunkiem że wesprą ChRL w sporach terytorialnych z Indiami¹⁴.

Wymiar rywalizacji w stosunkach indyjsko-chińskich można dostrzec bardzo wyraźnie w kontekście konkurencyjnych oddziaływań obu państw w różnych rejonach świata. W największym stopniu tyczy się to Azji Południowej, która od wieków stanowiła indyjską strefę wpływów¹⁵ (a przynajmniej sami Indusi trwali w tym przekonaniu), tymczasem już w dobie zimnej wojny, a w największym stopniu po jej zakończeniu obszar ten stał się celem strategicznego zaangażowania Chińskiej Republiki Ludowej¹⁶.

Najważniejszym sojusznikiem ChRL w regionie jest Pakistan, dla którego Państwo Środka stanowi punkt odniesienia w kontekście utrzymującego się napięcia w relacjach indyjsko-pakistańskich. Pekin angażuje Islamabad we wspólne projekty ekonomiczne, ze szczególnym uwzględnieniem Chińsko-Pakistańskiego Korytarza Ekonomicznego, którego ukoronowanie stanowi zawłaszczenie przez ChRL portu w Gwadarze, istotnego z perspektywy zaopatrywania chińskiej marynarki wojennej prowadzącej działania na Oceanie Indyjskim, a także w kontekście tranzytu surowców naturalnych do Państwa Środka¹⁷.

Choć Pakistan wciąż pozostaje istotnym graczem, jego rola w polityce chińskiej nieco osłabła z uwagi na rosnącą aktywność ChRL w rozwijaniu relacji z innymi państwami Azji Południowej – Bangladeszem, Nepalem

---

14 Zob. szerzej: N.K. TRIPATHI: *A Study of Water Issues in Sino-Indian and Indio-Pak Relations*. New Delhi 2009.

15 D. CHANANA: *India's Transition to Global Donor: Limitations and Prospects*. http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano_eng/Content?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_in/zonas_in/asia-pacific/ari123-2010 [data dostępu: 30.08.2019].

16 Zob. J.H. PING: *China's Relations with India's Neighbours: From Threat Avoidance to Alternative Development Opportunity*. "Asian Journal of Political Science" 2013, Vol. 21.

17 Zob. szerzej: A. KUSZEWSKA: *Indie i Pakistan w stosunkach międzynarodowych. Konflikty, strategię, bezpieczeństwo*. Warszawa 2013.

czy Sri Lanką. Witają one, zwłaszcza w dwóch ostatnich przypadkach, chińskie wysiłki z satysfakcją, ponieważ zaangażowanie Pekinu pozwala im się uniezależnić od mających hegemonistyczne ambicje sąsiadujących Indii. Percepcja tego procesu w Nowym Delhi jest rzecz jasna zdecydowanie negatywna, jednak Indie po pierwsze, nie mają potencjału ekonomicznego, który pozwoliłby im konkurować z Chinami o względy południowoazjatyckich państw (kredyty, inwestycje itd.), po wtóre zaś, często brakuje im woli bądź wyobraźni politycznej i udaremniają własne wysiłki, stawiając się ponad sąsiadami.

Wobec działań chińskich w Azji Południowej Indie rewanżują się zaangażowaniem w Azji Południowo-Wschodniej i Wschodniej, postrzeganych przez władze w Pekinie jako obszary, co do zasady, wyłącznych interesów ChRL. W Azji Południowo-Wschodniej Nowe Delhi stara się współpracować z wszystkimi krajami, jednak w szczególności warto zwrócić uwagę na Tajlandię (projekty w ramach organizacji BIMSTEC), Wietnam (wspólne wydobycie surowców na Morzu Południowochińskim) oraz Birmę. To ostatnie państwo do 2011 roku znajdowało się pod silnym wpływem ChRL, ale na skutek wołty rządzących generałów w polityce wewnętrznej („birmańska odwilż”) i międzynarodowej, otworzyło się na wpływy Zachodu.

W Azji Wschodniej Indie subtelnie angażują się w działania na Półwyspie Koreańskim¹⁸, ale przede wszystkim z coraz większą intensywnością współpracują z Japonią¹⁹. Oba kraje mają spory terytorialne z Chinami, a łączy je nieufność wobec ambicji i zamiarów Państwa Środka. Współpraca między nimi ma charakter zarówno bilateralny (na polu gospodarki, również w wymiarze ekspansji zewnętrznej obu tych krajów, szczególnie w Afryce), jak i multilateralny, zwłaszcza animowany przez Stany Zjednoczone „Quad”, obejmujący oprócz trzech wspomnianych państw również Australię (wzmacniającą także osobno więzi z Nowym Delhi i wykazującą obecnie większą preferencję względem Indii niż ChRL)²⁰.

Wartym wspomnienia państwem Azji Wschodniej w tym kontekście jest Mongolia, silnie związana z Chinami w wymiarze historycznym, kulturowym, ale przede wszystkim gospodarczym. Gdy więc ChRL w od-

---

¹⁸ Zob. C. BAJPAEE: *India-South Korea Relations and the Emerging Regional Architecture. "Strategic Analysis"* 2014, Vol. 4 (38).

¹⁹ Zob. C. WALLACE: *Leaving (North-East) Asia? Japan's Southern Strategy. "International Affairs"* 2018, Vol. 4 (94); YOSHIMATSU HIDETAKA: *The Indo-Pacific in Japan's Strategy Towards India. "Contemporary Politics"* 2019, Vol. 4 (25); G.V.C. NAIDU, YASUYUKI ISHIDA: *India-Japan Defence Ties: Building a Strategic Partnership. "Strategic Analysis"* 2019, Vol. 1 (43).

²⁰ R. JENNINGS: *Experts: US, India, Japan, Australia to Plan Actions on South China Sea*. <https://learningenglish.voanews.com/a/us-india-japan-australia-to-plan-actions-on-south-china-sea/4241884.html> [data dostępu: 30.08.2019].

wecie za oficjalne przyjęcie przez Ułan Bator wizyty Dalajlamy ukarało Mongołów sankcjami, Indie wykorzystały okazję i zaproponowały im kredyt oraz nakreśliły perspektywę współpracy gospodarczej²¹. Sytuacja ta udowodniła, że choć Indie nie dysponują potencjałem ekonomicznym dorównującym chińskiemu, to w odpowiednim momencie są w stanie umiejętnie skorzystać z tego instrumentu polityki zagranicznej²².

Istotnym dla Chin i Indii państwem położonym w Azji Wschodniej, które oddziałuje jednak również poza tym regionem, jest Federacja Rosyjska. Pod koniec lat 90. rosyjski premier Jewgienij Primakow wysunął ideę strategicznego trójkąta Moskwa–Pekin–Nowe Delhi mającego stanowić kontrapunkt dla posiadających hegemoniczne aspiracje Stanów Zjednoczonych²³. Mimo spotkań odbywanych przez przywódców trzech państw, m.in. w ramach formuły BRICS, nie sposób stwierdzić, że łączy je realna współpraca. Ma to źródło przede wszystkim w animozjach indyjsko-chińskich, ale istotnym czynnikiem pozostaje również polityka samej Federacji Rosyjskiej. W okresie pozimnowojennym Rosja sukcesywnie traci na znaczeniu w porównaniu z Chinami i choć relacje na linii Pekin – Moskwa przynoszą tej drugiej korzyści, to jednak wśród rosyjskich polityków istnieje obawa, że swoista wasalizacja północnego sąsiada przez Państwo Środka będzie postępować. W związku z tym Rosja stara się wykorzystać współpracę z Indiami dla poprawienia swojej pozycji, zaś Nowe Delhi traktowane jest jako przeciwwaga dla Pekinu. W tym zakresie można wspomnieć chociażby o dostawach rosyjskiego uzbrojenia czy też planach budowy korytarzy dostaw surowców energetycznych do Indii. Co również znamienne, Federacja Rosyjska przeforsowała decyzję o przyłączeniu Indii do Szanghajskiej Organizacji Współpracy (jednak ChRL wymogła, by równolegle przyjąć Pakistan), licząc, że to ograniczy wpływy chińskie w Azji Centralnej, którą Rosja wciąż postrzega jako swoją strefę wpływów²⁴.

O ile Rosja jest dla Indii przydatnym partnerem, to w ostatnich 15 latach jej rola sukcesywnie zmalała na skutek intensyfikacji relacji indyjsko-amerykańskich. Stosunki te znalazły się w kryzysie pod koniec XX wieku, gdy Waszyngton nałożył na Indie sankcje po przeprowadzeniu w 1998 roku prób nuklearnych. W czasie kadencji George’a Busha Jr. Amerykanie

---

21 Zob. S.I. AHMAD, R. NEELOFA: *Economic Analysis of Bilateral Trade: A Case Study of India-Mongolia*. "Journal of Commerce and Management Thought" 2019, Vol. 3 (10).

22 S. PUROHIT: *India's Mongolia Plan to Contain China*. <https://righttlog.in/2017/12/india-mongolia-china-01/> [data dostępu: 30.08.2019].

23 C. MAHAPATRA: *India, China and Russia: Strategic Triangle is Possible*. "Strategic Analysis" 1999, Vol. 11 (22), s. 1793–1796.

24 A. CURANOVIĆ: *Polityka Federacji Rosyjskiej wobec Azji, Afryki i Ameryki Łacińskiej. W: Polityka zagraniczna Rosji*. Red. S. BIELEŃ, M. RAŚ. Warszawa 2008, s. 164.

zmienili jednak swój sposób patrzenia na problemy regionu Azji Południowej. Choć formalnie Pakistan otrzymał status czołowego sojusznika USA spoza NATO, to w rzeczywistości między oboma państwami narastała nieufność, którą z łatwością można było dostrzec w momencie, gdy strona amerykańska nie poinformowała Islamabadu o przeprowadzanej przeciwko Osamie bin Ladenowi akcji na terytorium pakistańskim. Co więcej, w ostatnich latach znacznie wzrósł wpływ ChRL na Pakistan, co Stany Zjednoczone odczytywały jako proces wymierzony przeciwko nim – jakkolwiek zasadne jest również stwierdzenie, że była to ze strony Islamabadu reakcja na coraz ściślejsze relacje między Waszyngtonem i Nowym Delhi.

Obniżenie rangi Pakistanu w polityce zagranicznej Stanów Zjednoczonych korespondowało bowiem z odwrotnym procesem w kontekście Indii. George Bush, Barack Obama i Donald Trump coraz mocniej podkreślali znaczenie tego państwa dla USA i systemu regionalnego bezpieczeństwa, szermując szumnymi hasłami o sojuszu dwóch największych demokracji świata. Było to podyktowane przede wszystkim odczuwaniem coraz większego zagrożenia ze strony Chin. Amerykanie mieli nadzieję, że skonfliktowane z ChRL Indie będą cennym sojusznikiem w przeciwdziałaniu regionalnej, ale też globalnej chińskiej ekspansji²⁵. Nowe Delhi z jednej strony postrzegało zmianę polityki Waszyngtonu jako korzystną dla siebie, chociażby w kontekście współpracy na niwie energii atomowej po wcześniejszym zniesieniu sankcji (warto porównać politykę USA wobec Indii i Iranu w tym zakresie) czy też kupno nowoczesnego amerykańskiego uzbrojenia, które w coraz większym stopniu wypiera import z Federacji Rosyjskiej. Jednocześnie Indusi wciąż pozostają nieufni wobec polityki Stanów Zjednoczonych, dostrzegając próbę instrumentalizacji ich państwa przez Waszyngton i pamiętając o wcześniejszych przypadkach ograniczania ich mocarstwowych ambicji przez stronę amerykańską. Podobnie jak w przypadku relacji chińsko-rosyjskich, wobec stosunków amerykańsko-indyjskich można zastosować określenie Bobo Lo „oś tygody”²⁶.

Z rywalizacją między Indiami a Chinami w sposób oczywisty powiązana jest również kwestia rozbudowy potencjału militarnego obu państw. Dotyczy ona w pierwszej kolejności strefy przygranicznej. Tutaj należy wspomnieć nie tylko o bezpośrednim rozmieszczaniu oddziałów w sektorach granicznych, ale i rozbudowie infrastruktury, która pozwala na ich sprawne przemieszczanie się. Ponieważ zaś znaczna część granicy

25 S. MOSHER: *Hegemon. Droga Chin do dominacji*. Warszawa 2007, s. 204–206.

26 Zob. szerzej: BOBO LO: *Axis of Convenience: Moscow, Beijing, and the New Geopolitics*. Washington, DC 2008.

położona jest w obszarach górskich, toteż poruszanie się po nim stanowi istotne wyzwanie, zwłaszcza dla sił indyjskich, które w tym kontekście są zapóźnione w stosunku do Państwa Środka. Po wtóre, niezwykle ważne jest wzmocnienie komponentu wojsk raketowych, ze szczególnym uwzględnieniem zwiększania zakresu rażenia pocisków – w tym przypadku Indie w ostatnim czasie dorównały Chinom dzięki uzyskaniu przez pociski Agni możliwości uderzenia w każdy punkt terytorium ChRL²⁷. Oba państwa są mocarstwami atomowymi, toteż porównanie tego komponentu sił zbrojnych również jest wskazane w kontekście dwustronnej rywalizacji militarnej. O ile większą liczbą głowic dysponują Chiny, o tyle tracą przewagę w wymiarze rozwoju środków przenoszenia ładunków jądrowych, tj. wyrzutni lądowych, bombowców strategicznych oraz atomowych okrętów podwodnych.

Z uwagi na coraz bardziej intensywne konkurencyjne oddziaływania Indii i Chin w basenie Oceanu Indyjskiego, ale też zwiększającą się aktywność Nowego Delhi w Azji Wschodniej i, w szczególności, Południowo-Wschodniej, warto zwrócić uwagę na rozwój potencjału marynarki wojennej obu państw. Jej podstawowym zadaniem w przypadku Oceanu Indyjskiego jest, zwłaszcza w kontekście strategii ChRL, zabezpieczenie dróg transportu surowców biegnących od wybrzeży krajów eksporterów do Państwa Środka. Rzecz jasna zarówno Indie, jak i Chiny zdają sobie sprawę z utrwalonej w historii tendencji do dysponowania siecią baz morskich w różnych częściach świata przez każde państwo pretendujące do roli mocarstwa światowego. Pekin i Nowe Delhi również podejmują próby utworzenia takiej struktury. Intensywniejsze działania w tym kierunku podejmuje ChRL, co wynika zarówno z mniej korzystnego (w omawianej perspektywie) położenia geograficznego, jak i większej aktywności na arenie międzynarodowej. W zakresie siły marynarki wojennej Indie nie ustępują wszakże Chinom, a pod względem liczby lotniskowców mających zdolność operacyjną wręcz je przewyższają.

Rozszerzanie kontaktów handlowych i inwestycyjnych, a przede wszystkim poszukiwanie surowców energetycznych sprawia, że Chiny i Indie konkurują nie tylko we wschodniej części kontynentu azjatyckiego, ale i w takich obszarach, jak Bliski Wschód, Afryka czy Ameryka Łacińska. W kontekście współpracy z państwami Bliskiego Wschodu warto wspomnieć, że na wzrost politycznej zażyłości pomiędzy ChRL i Pakistanem Indie odpowiedziały intensyfikacją relacji z Iranem. Ma to tym większe znaczenie, że między oboma muzułmańskimi państwami

---

27 A. PANDA, P. PARAMESWARAN: *INS Arihant and the Agni V: A Look at Recent Developments in India's Nuclear Forces*. <https://thediplomat.com/2018/01/ins-arihant-and-the-agni-v-a-look-at-recent-developments-in-indias-nuclear-forces/> [data dostępu: 30.08.2019].

utrzymuje się od lat napięcie. I tak, gdy dla Pekinu najważniejszym aktywnym w regionie jest pakistański port Gwadar, Nowe Delhi inwestuje w pobliski irański Czabahar²⁸.

Działania na kontynencie afrykańskim stały się z kolei odzwierciedleniem regularnie powtarzającego się schematu, w którym to ChRL rozpoczyna ekspansję wcześniej i przy użyciu większych środków, podczas gdy Indie starają się pójść jej tropem, ale zarazem wystrzegają się popełnianych przez nią błędów. Zatem, mimo wciąż znaczącej przewagi wpływów chińskich nad indyjskimi na Czarnym Łądzie, Nowe Delhi stara się proponować (również we współpracy z innymi państwami, np. Japonią²⁹), przykładowo, bardziej przychylne warunki kredytowania inwestycji. Podobnie ma się rzecz również w Ameryce Łacińskiej, gdzie Indie podjęły ekspansję znacznie później niż ChRL. Przy okazji warto wspomnieć o globalnym znaczeniu procesów gospodarczych zachodzących w obu państwach. Gdy w ostatnich latach wzrost PKB Chin spowolnił, poskutkowało to redukcją potrzeb gospodarczych w zakresie wykorzystania surowców energetycznych. Ponieważ zaś Chiny były bardzo istotnym odbiorcą ropy naftowej z Wenezueli, to nagłe ograniczenie przez nie importu odbiło się bardzo negatywnie na gospodarce tego południowoamerykańskiego państwa, stając się jedną z przyczyn poważnego kryzysu.

Konkurencyjne oddziaływania chińsko-indyjskie można dostrzec również na forach regionalnych oraz globalnych organizacji międzynarodowych. W przypadku Organizacji Narodów Zjednoczonych najważniejszym problemem jest odmowa poparcia przez Pekin aspiracji Nowego Delhi w zakresie reformy Rady Bezpieczeństwa, która miałaby pozwolić Indiom na uzyskanie w tejże stałego miejsca. Warto przy tej okazji zwrócić uwagę, że Chiny wspierają kandydatów z innych kontynentów, takich jak Brazylia czy Republika Południowej Afryki. Odnosząc się do dążeń Indii, stwierdzają jednak, że Azja ma już swojego reprezentanta w Radzie, a jeśli w ogóle dopuszczają dyskusję na ten temat, to stawiają Nowemu Delhi bardzo trudne do spełnienia warunki wstępne³⁰.

Chiny odmawiają także zgody na akcesję Indii do Grupy Dostawców Nuklearnych, jak również przez lata blokowały wejście tego kraju do

---

28 *India, Iran and Afghanistan Sign Chabahar Port Agreement*. <https://www.hindustantimes.com/india/india-iran-afghanistan-sign-chabahar-port-agreement/story-2EytbKZe06zeClpR8WSuAO.html> [data dostępu: 30.08.2019].

29 *Australia, U.S., India and Japan in Talks to Establish Belt and Road Alternative: Report*. <https://www.reuters.com/article/us-china-beltandroad-quad/australia-u-s-india-and-japan-in-talks-to-establish-belt-and-road-alternative-report-idUSKCN1G2oWG> [data dostępu: 30.08.2019].

30 J.M. MALIK: *Security Council Reform: China Signals Its Veto*. "World Policy Journal" 2005, Vol. 1 (22), s. 22–23.

Szanghajskiej Organizacji Współpracy. Wreszcie w 2017 roku Rosji udało się wymóc na ChRL zgodę w tej sprawie, lecz warunkiem było równoległe przyjęcie do organizacji Pakistanu. Z odwrotną sytuacją mamy do czynienia w przypadku Południowoazjatyckiego Stowarzyszenia Współpracy Regionalnej (SAARC), do którego Pekin zgłasza akces od kilku lat, jednak każdorazowo próby te są torpedowane przez Nowe Delhi nawet za cenę sparaliżowania działania całej organizacji³¹.

Konkluzje

Relacje Chińskiej Republiki Ludowej i Republiki Indii stanowią kompleks oddziaływań bilateralnych i multilateralnych, charakteryzujących się zarówno współpracą, jak i rywalizacją, trzeba jednak podkreślić, że ten ostatni wymiar jest zaakcentowany zdecydowanie mocniej. W dodatku dzięki dostrzeganemu w różnych sferach intensywnemu rozwojowi potencjału obu państw wzrasta też skala zaangażowania Chin i Indii w skali regionalnej i globalnej. Ponieważ zaś ich polityka dotyka coraz większej liczby podmiotów państwowych i niepaństwowych, to oba państwa stają się obiektami rosnącego zainteresowania oraz oddziaływania innych krajów.

W chińsko-indyjskiej rywalizacji to Państwo Środka ma istotną przewagę nad południowo-zachodnim sąsiadem. Również w tych sferach, które związane są z bilateralną współpracą (np. wymianie handlowej), to Chiny zyskują więcej. Nie jest jednak przesądzone, że taka tendencja się utrzyma. Bez wątplenia obecnie Indie dysponują skromniejszym potencjałem (jakkolwiek, co istotne, korzystniejszą perspektywą demograficzną), jednak wydają się działać w bardziej sprzyjającym otoczeniu międzynarodowym, w którym grupa państw nieufnych wobec wzrostu potęgi ChRL może być skłonna do pewnego stopnia wspierać Nowe Delhi. Mowa tu zwłaszcza o Stanach Zjednoczonych, ale też Japonii, Australii, państwach zaangażowanych w spór na Morzu Południowochińskim oraz, co jest nieco mniej oczywiste, Rosji.

Warto jednakże zastanowić się również nad wizją świata, w której Chiny i Indie działałyby bardziej solidarnie wobec światowych problemów, a w szczególności gdyby ułożyły relacje o zasięgu bilateralnym i regionalnym w sposób obustronnie satysfakcjonujący. Mogłoby to

---

³¹ T. MADAN: *China's Role in SAARC*. <https://www.brookings.edu/research/chinas-role-in-saarc/> [data dostępu: 30.08.2019].

nadać impetu procesowi tranzycji globalnej potęgi z Zachodu na Wschód i dalszemu osłabieniu pozycji USA. Istnieją istotne inne przesłanki przemawiające za pogłębieniem wzajemnej współpracy i stworzeniem strategicznego partnerstwa między Pekinem a Nowym Delhi, jednak z perspektywy indyjskiej warunkiem koniecznym w tym przypadku jest respektowanie interesów Indii przez ChRL, w szczególności w regionie Azji Południowej, ale też w wymiarze dwustronnej kooperacji ekonomicznej czy rozwiązywania problemów granicznych. Tymczasem nie zanoszą się, by Chiny miały ustąpić w którejkolwiek z tych kwestii, zwłaszcza w dobie prowadzenia przez Xi Jinpinga bardziej asertywnej niż za rządów poprzednich przywódców polityki zagranicznej. Należy się zatem spodziewać podtrzymania prymatu rywalizacji ponad współpracą w stosunkach wzajemnych w najbliższych latach.

Bibliografia

Opracowania zwarte

- BOBO LO: *Axis of Convenience: Moscow, Beijing, and the New Geopolitics*. Washington, DC 2008.
- CURANOVIĆ A.: *Polityka Federacji Rosyjskiej wobec Azji, Afryki i Ameryki Łacińskiej. W: Polityka zagraniczna Rosji*. Red. S. BIELEŃ, M. RAŚ. Warszawa 2008.
- KISSINGER H.: *O Chinach*. Tłum. M. PALEJ. Wołowiec 2014.
- KUSZEWSKA A.: *Indie i Pakistan w stosunkach międzynarodowych. Konflikty, strategie, bezpieczeństwo*. Warszawa 2013.
- LEŚNIEWSKI M.: *Konflikt w cieniu Himalajów. Wojna indyjsko-chińska (1962)*. W: *Zarys dziejów Afryki i Azji. Historia konfliktów*. Red. A. BARTNICKI. Warszawa 2000.
- MALIK M.: *China and India. Great Power Rivals*. London 2011.
- MOSHER S.: *Hegemon. Droga Chin do dominacji*. Tłum. M. Kowalczyk. Warszawa 2007.
- RAJA MOHAN C.: *Samudra Manthan. Sino-Indian Rivalry in the Pacific*. Washington 2012.
- SMITH J.M.: *Cold Peace. China-India Rivalry in the Twenty-First Century*. Lanham, Plymouth 2014.
- TRIPATHI N.K.: *A Study of Water Issues in Sino-Indian and India-Pak Relations*. New Delhi 2009.
- WYKA B.: *Od Hindi-Chini bhai bhai do wojny granicznej: u źródeł konfliktu indyjsko-chińskiego*. W: *Współczesny Daleki Wschód w stosunkach międzynarodowych – rywalizacja i mocarstwo*. Red. D.K. GEMECHU. Olsztyn 2008.

Artykuły w czasopismach naukowych

- AHMAD S.I., NEELOFA R.: *Economic Analysis of Bilateral Trade: A Case Study of India-Mongolia*. "Journal of Commerce and Management Thought" 2019, Vol. 3 (10).
- BAJPAEE C.: *India-South Korea Relations and the Emerging Regional Architecture*. "Strategic Analysis" 2014, Vol. 4 (38).
- JINGDONG YUAN: *Sino-Indian Economic Ties since 1988: Progress, Problems, and Prospects for Future Development*. "Journal of Current Chinese Affairs" 2016, Vol. 3 (45).
- MAHAPATRA C.: *India, China and Russia: Strategic Triangle is Possible*. "Strategic Analysis" 1999, Vol. 11 (22).
- MALIK J.M.: *Security Council Reform: China Signals Its Veto*. "World Policy Journal" 2005, Vol. 1 (22).
- NAIDU G.V.C., YASUYUKI ISHIDA: *India-Japan Defence Ties: Building a Strategic Partnership*. "Strategic Analysis" 2019, Vol. 1 (43).
- PING J.H.: *China's Relations with India's Neighbours: From Threat Avoidance to Alternative Development Opportunity*. "Asian Journal of Political Science" 2013, Vol. 21.
- WALLACE C.: *Leaving (North-East) Asia? Japan's Southern Strategy*. "International Affairs" 2018, Vol. 4 (94).
- YOSHIMATSU HIDETAKA: *The Indo-Pacific in Japan's Strategy Towards India*. "Contemporary Politics" 2019, Vol. 4 (25).

Źródła internetowe

- ARUN S.: *India Seeks More Chinese Investment*. <http://www.thehindu.com/business/Economy/india-seeks-chinese-investments/article19651557.ece> [data dostępu: 30.08.2019].
- Australia, U.S., India and Japan in Talks to Establish Belt and Road Alternative: Report*. <https://www.reuters.com/article/us-china-beltandroad-quad/australia-u-s-india-and-japan-in-talks-to-establish-belt-and-road-alternative-report-idUSKCN1G2oWG> [data dostępu: 30.08.2019].
- CHANANA D.: *India's Transition to Global Donor: Limitations and Prospects*. http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/riecano_eng/Content?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_in/zonas_in/asia-pacific/ari123-2010 [data dostępu: 30.08.2019].
- China Donates One Million \$ for Nalanda University Revival*. http://economictimes.indiatimes.com/articleshow/10742865.cms?utm_source=contentofinterest&utm_medium=text&utm_campaign=cppst [data dostępu: 30.08.2019].
- India, Iran and Afghanistan sign Chabahar Port Agreement*. <https://www.hindustantimes.com/india/india-iran-afghanistan-sign-chabahar-port-agreement/story-2EytbKZe06zeCIPR8WSuAO.html> [data dostępu: 30.08.2019].
- JENNINGS R.: *Experts: US, India, Japan, Australia to Plan Actions on South China Sea*. <https://learningenglish.voanews.com/a/us-india-japan-australia-to-plan-actions-on-south-china-sea/4241884.html> [data dostępu: 30.08.2019].

- KRISHNAN A.: *Make in India Fails to Quench Nation's Dependence on Made in China Foods*. <https://www.indiatoday.in/india/story/make-in-india-fails-to-quench-nation-s-dependence-on-made-in-china-goods-1188790-2018-03-14> [data dostępu: 30.08.2019].
- LO K.: *How India Became China-Led Development Bank's Main Borrower*. <http://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/2129686/how-india-became-china-led-development-banks-main> [data dostępu: 30.08.2019].
- MADAN T.: *China's Role in SAARC*. <https://www.brookings.edu/research/chinas-role-in-saarc/> [data dostępu: 30.08.2019].
- PANDA A., PARAMESWARAN P.: *INS Arihant and the Agni V: A Look at Recent Developments in India's Nuclear Forces*. <https://thediplomat.com/2018/01/ins-arihant-and-the-agni-v-a-look-at-recent-developments-in-indias-nuclear-forces/> [data dostępu: 30.08.2019].
- Pew Research Center: *India and the World*. <http://www.pewglobal.org/2010/10/20/chapter-2-india-and-the-world/> [data dostępu: 30.08.2019].
- PUROHIT S.: *India's Mongolia Plan to Contain China*. <https://rightlog.in/2017/12/india-mongolia-china-01/> [data dostępu: 30.08.2019].
- SUBRAHMANIAN V.: *Pratibha Gifts Indian-Style Temple to the People of China*. <http://www.thehindu.com/news/international/Pratibha-gifts-Indian-style-temple-to-the-people-of-China/article16304440.ece> [data dostępu: 30.08.2019].
- ZHOU BO: *India is Running Out of Time in Doklam Dispute with China*. <http://www.scmp.com/comment/insight-opinion/article/2103850/india-running-out-time-doklam-dispute-china> [data dostępu: 30.08.2019].

Tomasz Okraska

China and India Between Cooperation and Competition

SUMMARY: The People's Republic of China and the Republic of India are the two most important "emerging powers," the most populous countries in the world, military and economic powers, and age-old civilizations that have become states. Their relationship constitutes a complex of cooperation and competition that goes beyond the Asian continent and becomes more and more important in the context of changes in the entire international order, and in particular the transition of power from the West to the East. The thesis posed in this study is that there are significantly more elements of competition in mutual relations than cooperation. Moreover, it is difficult to expect that this situation will change in the short and medium term.

KEY WORDS: India, China, cooperation, competition